

הארטילריה הישראלית בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים

סגן (מיל') איתי אשר

אל"ם (מיל') דני אשר

בעתיד בפני צה"ל. אומנם בצד טורי השריון - ובדרך כלל מעט מאחוריהן - פעלו במהלך מלחמת ששת הימים גם סוללות וגדודים של ארטילריה, אך רק מעטים מהם היו באותה עת מתנייעים. הארטילריה השתלבה בקרבות ההבקעה בתחילת הלחימה והמשיכה לנוע, אם כי בעוצמות קטנות, עם הכוחות המשוריינים עד לתעלת סואץ בחזית סיני, לתוך שטחי הגדה ולעומקה של רמת-הגולן. בעקבות מלחמת ששת הימים אורגן מחדש הכוח הארטילרי במסגרת של אגדים, שהפכו לחלק אורגני מכל אחת מהאוגדות המשוריינות. כל אגד כלל את הגדודים שפעלו בעבר כחלק אינטגרלי מהחטיבות, כגון גדודי המרגמות 120 מ"מ וגדודי התומ"תיים "פריסט" 105 מ"מ. אליהם צורפו גדודי מרגמות כבדות מתנייעות 160 מ"מ ובעיקר גדודים מתנייעים 155 מ"מ מסוגים שונים. במספר חטיבות נשמרו גדודים עצמאיים של מרגמות כבדות או של תותחי שלל 122 מ"מ.

לצד גדודים אלה נשמרה יתרת הכוח הארטילרי בריכוזים תחת פיקודו של מפקד התותחנים הפיקודי או לעיתים בעתודת המטה הכללי באחרייתו של קצין התותחנים הראשי.

בריכוזים אלה אורגנה הארטילריה ארוכת הטווח, שמנתה בעיקר גדודים נגררים 155 מ"מ ויחידות שלל 130 מ"מ ו-122 מ"מ, שתוגברו מאוחר יותר בתותחים מתנייעים ארוכי טווח 203/175 מ"מ. כמו כן נשמרה כאן הארטילריה הטילית - מטל"רי 240 מ"מ, שנלקחו שלל במלחמת ששת הימים. מלחמת ההתשה והקמתה של מפקדת הכוחות המשוריינים בסיני הביאו לריכוזו של רוב סדר הכוחות הסדיר של הארטילריה במרחב של חזית הדרום. לצד הכוח הסדיר פעלו גם גדודי מילואים. במלחמת ההתשה לחמו התותחנים כמעט מדי יום ביומו מול ריכוזי ארטילריה גדולים מאוד של המצרים. הסד"כ הקטן של הארטילריה הישראלית וחוסר יכולתה לתת מענה לארטילריה המצרית

ההיסטוריה הרשמית של מלחמת יום הכיפורים, הגם שעוד לא פורסמה, עוסקת רובה ככולה במהלכי הכוח המתמרן. מקומו של מרכיב האש בכלל הפעילות והתרומה של הארטילריה - מלכת הקרב - בפרט כמעט שנפקדים.

חיל האוויר, שתפס במהלך מלחמת ההתשה - ובעיקר בשלביה האחרונים - את המקום המרכזי בממד האש, חקר ותיעד את מהלכיו גם במלחמת יום הכיפורים. הארטילריה נשארה מאחור, לא מבחינת התרומה הממשית שלה ללחימה, אלא בתודעה ובתיעוד ההיסטורי.

במאמר זה ננסה לתאר את מהלכיהן של יחידות הארטילריה, את דרך הפעלתן ואת תרומתן ליחידות המתמרנות ולמהלכי הקרבות בשלבים השונים של מלחמת יום הכיפורים בחזית הדרום. מלחמת ששת הימים נטעה בתודעתו של המתכנן הצבאי הישראלי את התחושה כי הכוח המשוריין, המסתער, מתמרן ומתקדם, הוא הפתרון העיקרי וכמעט היחיד לרוב הבעיות המבצעיות שיעמדו

תומ"ת 155 מ"מ M-50 יורה בסיני

הם שחייבו לשלב במלחמה באופן מסיבי את חיל האוויר. זה הופעל כ"ארטילריה מעופפת" נגד מטרות בקרבת הקו, אך גם בעומק מצרים.

פריסת הארטילריה בדרום, ערב מלחמת יום הכיפורים

ערב המלחמה חולק קו התעלה לשתי גזרות חטיבתיות:

1. מפקדת חטמ"ר בבלוזה, בפיקודו של אל"ם פנחס "אלוש" נוי, הייתה אחראית על הגזרה הצפונית. זו חולקה לשתי גזרות משנה גדודיות: דרומית - באחריות מג"ד הטנקים 9 וצפונית, שכללה בעיקר את איזור המליחות - באחריות מג"ד החי"ר במעוזים.

בגזרה זו פרס גד"ב "שפיפון" אחת מסוללותיו - ארבעה תותחי "נברון" (155 מ"מ נגרר) בכוננות ירי ב"בודפסט" ועוד פלגת מרגמות 120 מ"מ לידה לתפעול חלופי, סוללת M-50 בתעוז "יורם" על גבול הביצות וסוללת M-50 בקרבת תעוז "מרורי", מזרחית לקנטרה.

2. מפקדת חטיבת טנקים 14 בטסה, בפיקודו של אל"ם אמנון רשף, פקדה על הגזרה המרכזית והדרומית, שהיו נתונות כל אחת תחת פיקודו של מג"ד טנקים.

בגזרה המרכזית, שעליה פיקד מג"ד 184, הייתה פרוסה סוללה מהגדוד הכבד "דרקון", ובו 4 קנים 175 מ"מ, בקרבת תעוז "כישוף" על ציר "עכביש". בגזרה הדרומית פרס גד"ב "רשף" סוללת "נברון" ב"מבדד" בקרבת עין מוסא, סוללה ב"פוליוגון" בציר המיתלה וסוללה במעבר הגידי.

ב-6.10 הגיעו ממרכז הארץ שתי מרגמות 160 מ"מ, אשר היו מיועדות להיכנס ל"מבדד". עד לפתיחת המלחמה הוכנסה לעמדה מרגמה אחת בלבד. המרגמות נועדו להעסיק באש את איזור המזח.

בבוקר יום הכיפורים נערכה קבוצת פקודות במפקדת אוגדת "סיני", ובמהלכה תידרך מפקד האוגדה, אלוף אלברט מנדלר, כיצד לעבור ל"שובך יוניים" - תוכנית ההגנה על סיני. התדרוך הופסק על-ידי מפקד פיקוד דרום בהודעה כי מלחמה עלולה לפרוץ בשעה 1800.

אלוף הפיקוד הורה להימצא בכוננות להפעלת "שובך יוניים" בשעה 1600 מבלי לקדם חטיבה עורפית (במסגרת מה שכונה "שובך יוניים קטן")

על מנת למנוע פתיחת אש מצרית בתגובה למהלכי צה"ל.

מאוחר יותר שינה אלוף הפיקוד את דעתו והחליט להיערך על פי "שובך יוניים". לפיכך נועדה חטיבת "עקבות הברזל" לנוע לגזרה הדרומית, וחטיבת בית-הספר לשריון נועדה להתקדם לשטח כינוס מזרחית לטסה. בינתיים ניתנה הוראה לסוללה אחת מגדוד תותחי "רועם" מתנייעים "אייל", שחנה ברפידים, לנוע על מובילים לגזרה המרכזית. בשעה 1200 הורה מפקד האוגדה לחטיבות להיות מוכנות לתזוזה מיידית, וליתרת גדוד "אייל" ניתנה הוראה לנוע על זחלים לאורך הכביש לכיוון איסמעילייה.

למרות הדרישות לקדם את שתי הסוללות מבסיס ההדרכה של חיל התותחנים, שהגיעו לסיני ביום שבת בבוקר, ואשר היו אמורות על פי "שובך יוניים" לתפוס את הגזרה המרכזית, הורה מפקד האוגדה להשאירן כעתודה ולא לקדם. 2 סוללות 175 מ"מ מגדוד "דרקון", שהיו פרוסות דרך קבע בסיני, הועלו לפיקוד צפון ונפרסו ברמת-הגולן מספר ימים קודם לכן.

כך שלמעשה הסד"כ הארטילרי שנשאר בגזרת התעלה ובמרחב כולו מנה 12 סוללות בלבד - שלושה גדודים בני שלוש סוללות כל אחד, סוללת 175 מ"מ ושתי סוללות מבסיס ההדרכה של חיל התותחנים, שלא נכנסו כלל לעמדות.

הארטילריה בפתיחת המלחמה

המתקפה המצרית החלה 5 דקות לפני השעה 2 בצהריים בהרעשה ארטילרית מסיבית לכל אורך התעלה - על המעוזים ועל הצמתים שממזרח להם. בשעה 1424 צלח הדרג המסתער את התעלה לכל אורכה בכ-20 גזרות צליחה בחיפוי הרעשה ארטילרית וירי נ"ט ממשטחי ירי בגדה המערבית. בהיפתח המתקפה היו כוחות אוגדת "סיני" בכוננות ספיגה. סוללות גד"ב "אייל" היו בתנועה מרפידים לגזרה המרכזית, וסוללות קדמיות שבקו דילגו לעמדות חלופיות ולא נפגעו.

שלוש דקות לאחר שהמצרים פתחו באש, החלה לירות הארטילריה הצה"לית, אשר נוהלה על-ידי מפקד האגד ארטילרי של אוגדת "סיני", אל"ם יעקב ארו.

הירי כוון לעבר משטחי הצליחה המצריים, וכשהחלו להגיע דיווחים מהמעוזים על תקיפות,

לרשות אוגדת ברן בסיוע שתי סוללות מגדוד "שפיפון" ובסיוע כללי סוללת ה-175 מ"מ מגד"כ "דרקון". בפועל החלה התקפת הנגד ללא כל סיוע ארטילרי. בהתקפת גדוד 113 מחטיבת נתקיה ניר ביום ב' אחרי הצהריים באיזור גשר הפירדאן, אשר במהלכה נשבה המג"ד ס"ל אסף יגורי, לא נורה אפילו פגז ארטילרי אחד. העובדה שהכוחות פעלו ללא סיוע ארטילרי ואווירי תרמה לכישלונה של מתקפת הנגד ולאבדות הכבדות בנפש ובכלי נשק.

המגננה בחזית סיני

לקראת ה-9 בחודש החלו להגיע יחידות המילואים ולהתפרס בגזרת התעלה. רוב יחידות האש נפרסו בפריסות אגדיות. יחידות האש של אגד אוגדת ברן, בפיקודו של אליים גרניט, התפרסו בגזרה הצפונית בין ציר "מאדים" ל"ספונטני". יחידות האגד של אוגדת שרון, בפיקודו של אליים עקנין, התפרסו באיזור צומת טסה במרכז, ויחידות האגד של אוגדת "סיני" התפרסו במעברי הגידי והמיתלה שבדרום החזית.

במקביל להגעת יחידות האש לגזרה הוקמה מפקדת סיוע במרחב שלמה, שכלל את חוף מפרץ סואץ, ומפקדת סיוע נוספת הוקמה במסגרת הכוח של קלמן מגן, שהיה אחראי על הגזרה הצפונית. תחת פיקודה של מפקדת הסיוע היו גדוד "שפיפון" (המג"ד שימש כמפקד הסיוע) וגדודי המכמ"ת של האגד הארטילרי של אוגדת ברן. במפקדה הצפונית אולתר "כוח אל"י - כוח ארטילרי שהיה מורכב מ-2 סוללות 120 מ"מ, שנלקחו משני גדודי מכמ"ת נפרדים.

במהלך אותם ימים היו האגדים של אוגדות ברן ושרון פעילים ביותר בקרבות הבלימה באיזור המעוזים "מאדים" ו"הברגה" שממזרח ומצפון לאיסמעילייה, בתקריות מקומיות ובסיוע למעוזים. בבלימת החי"ר המצרי התגלה צורך דחוף במרעומי קירבה ובתחמושת רסיקת אוויר.

באגד הדרומי של אוגדת "סיני" התגלה באותו שלב מחסור חמור בתחמושת. בהתקפה המצרית ב-9.10 על צומת ציר המיתלה וציר החת"ם באיזור קרת מורה, אשר במהלכה ריכז מח"ט "עקבות הברזל" את חטיבתו לעבר מרכז ההתקפה, הוקצה סיוע ארטילרי לטובת קרב ההגנה. המח"ט דיווח אומנם על פגיעות מדויקות וטובות של הארטילריה, אך לטענתו היא הייתה דלה מאוד. לדבריו נאמר

הופנו לסיועם קנים בודדים למטרות "אש סכנה", ובמקביל נמשך הירי לעבר משטחי הצליחה. סוללת ה-175 מ"מ בסד"כ של 4 קנים ירתה על 4 מטרות שונות.

כמעט כל האש הייתה בלתי מבוקרת, והבקרה החלקית שבוצעה הייתה מבוססת על תיקונים שנתקבלו ממפקדי המעוזים.

בשעות הערב הגיע גד"ב "אייל" לעמדותיו, כאשר כליו סובלים מתקלות רבות עקב הדרך הארוכה שעברו על גבי שרשראות. הסוללות מבסיס ההדרכה הגיעו לעמדותיהן מאוחר יותר, כאשר רק 2 כלים תקינים, כך שלמעשה הן לא באו לידי ביטוי בלחימה.

בהעדר יחידות אש נעזרו הכוחות באש התאורה המצרית במשך הלחימה בלילה. בהתקפה הצה"לית על העיר קנטרה ב-6.10 איפשרה אש התאורה שנורתה ממערב התעלה לפגוע בכוחות המצריים הצולחים.

ב-7.10 המשיכו הארמיות המצריות להעביר דיוויזיות של הדרג האופרטיבי הראשון לגדה המזרחית, ומולן עמדה אוגדת "סיני" עם 100 טנקים (כשליש ממספר הטנקים שבו פתחה את המלחמה). מול הדיוויזיות המצריות עמדו רק איגודים פלוגתיים וגדודיים מצומצמים בין ציר התעלה לציר החת"ם. באותו יום ולקראת ה-8.10 החלו להגיע חפ"קי אוגדות ברן ושרון עם הטנקים של האוגדות. חפ"קי האגדים הארטילריים הגיעו ללא קני הארטילריה, מאחר שהעדיפות בהובלה על מובילים ניתנה לטנקים, בעוד שהארטילריה נעה מהימ"חים על גבי שרשראות. כתוצאה מכך נוצר מצב שבו כל מפקדה שביקשה סיוע ארטילרי מהפיקוד קיבלה לרשותה מעט מאוד קנים.

התקפת הנגד ב-8 באוקטובר

במקורה התבססה תוכנית התקפת הנגד על מאות טנקים ועל סיוע ארטילרי מסיבי ומרוכז. הארטילריה עדיין לא תוגברה תגבור של ממש, והאלוף ברן התריע שלוש פעמים שאין לו סיוע ארטילרי. רק לאחר הפנייה השלישית הודיע לו אלוף הפיקוד שיקבל סיוע מאוגדת שרון, אך למעשה עמדו לרשות אוגדת שרון רק סוללת 175 מ"מ וגדוד מכמ"ת 120 מ"מ קצרות טווח. ההערכה הכללית הייתה, שהאוגדה התוקפת נהנית מסיוע ארטילרי מרוכז, בעוד שלמעשה עמדו

לו: "יש לך 15 פגזים, תעשה איתם מה שאתה רוצה".

בקרבות הבלימה מול ראשי הגשר של דיוויזיה 16 ושל דיוויזיה 2 ב"חמדיה" וב"הברגה" נורתה כמות גדולה של תחמושת. בקרב ב"הברגה" סייע לגדוד 430, אשר בלם התקפה מצרית רגלית ומשורינית, כל האגד של אוגדת ברן, ובעיקר גד"ב 839, אשר ירה במהלך הקרב 1,000 פגזים. בקרב הבלימה ב"חמדיה" ירה כל האגד של אוגדת שרון ל"מטרות אגד" בסיוע לגדוד טנקים 405 מחטיבה 600. גדוד זה בלם את ההתקפה של חטיבת הטנקים 14 המצרית, שהפעילה 60 טנקים. מפקד הסיוע של חטיבה 600 הכין מארב ארטילרי באמצעות כל האגד, אשר כוון לנקודה שבה - כך העריך מראש - ינסו המצרים לעבור. לטענתו, בזכות מכת האש הארטילרית נשברה ההתקפה המצרית. גדודי המרגמות 120 מ"מ קצרי הטווח נוצלו באותם קרבות הגנה בקרבת קו המגע. המרגמות שימשו כ"ארטילריית כיס", שסייעה לגדודים ולחטיבות. מרגמות ה-120 מ"מ סייעו רבות בלחימה נגד מארבי הקומנדו בשרטון המזרחי וכן בקרבות אחרים בגזרה הצפונית ובקרבת אזורי הביצות. תוך כדי הגשת הסיוע ספגו היחידות היורות

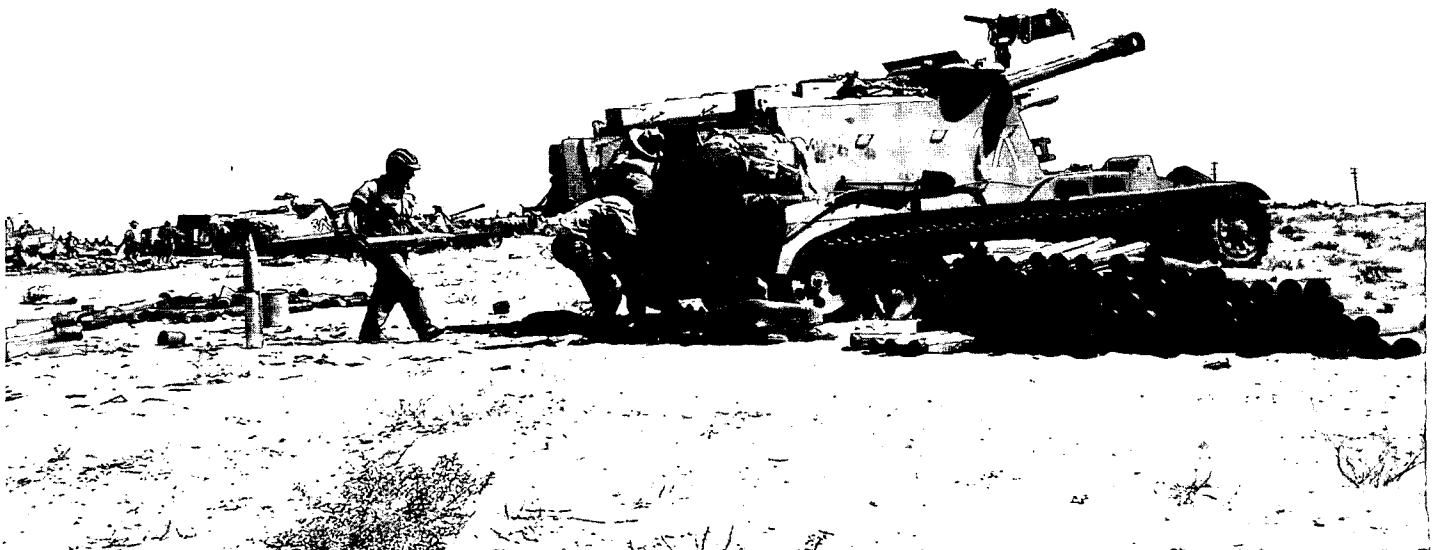
אש נ"ס עזה. בעיקר סבל מכך האגד של אוגדת שרון, שפעל בגזרה המרכזית. עקב כמות האש הרבה שירו יחידות האש של צה"ל ב-9.10 ולאור רמת התחזוקה הלקויה שבה הגיעו מהימ"חים הושבתו כלים רבים - בעיקר בשל בעיות במנגנוני הירי.

עד ה-14.10, שבו חודשו קרבות הבלימה, הופעלה הארטילריה בעיקר בסיוע לכוחות בקו המגע. עקב המרחקים הגדולים בין עמדות הפריסה של האגדים לקו הקדמי ביצעו את הירי בעיקר גדודי ה-175 מ"מ (בסך הכול 7 סוללות).

ב-10.10 נתקבלה מהפיקוד פקודת "עצור ירי" בתותחי ה-175 מ"מ עקב מחסור בתחמושת. על פי התכנון אמור היה כל קנה לירות במלחמה בממוצע 1,000 פגזים, ואילו עד ל-10.10 כבר ירה כל קנה 175 מ"מ בממוצע 800 פגזים. ההוראה לאגדים הייתה לא להשתמש בתחמושת זו ללא אישור הפיקוד.

ב-13.10 תקפו שני מטוסי "האנטר" עיראקיים סוללת 175 מ"מ על ציר "עכביש" ופגעו פגיעה ישירה בתומ"ת ובמשאית תחמושת. הסוללה שנפגעה קשות (4 נהרגו ורבים נפצעו) הושבתה עד סוף המלחמה.

תומ"ת 105 מ"מ AMX
מתוצרת צרפת בחזית הדרום

הגדולה של פגזים שנורו וכתוצאה מסוג התחמושת שבו נעשה שימוש (נפיץ וזרחן). לרשות הכוח גם הועמדה סוללת 120 מ"מ, שהייתה פרוסה בגזרת מרש"ל, ושקשת הטווחים שלה הגיעה לגזרת הלחימה בוואדי מבעוק.

מבצע "אבירי לב" והצליחה

במקביל לקרבות הבלימה של ה-14.10 החלו כוחות הארטילריה של צה"ל להתכונן לקרב הצליחה. האגד של אוגדת ברן חולק לשניים: 2 גדודי 155 מ"מ התפרסו בצומת "עכביש" ועברו תחת פיקוד האגד של אוגדת שרון, ואילו שאר יחידות האש - גדודי 155 מ"מ, 160 מ"מ ו-120 מ"מ - נשארו תחת פיקודה של מפקדת הסיוע הצפונית של כוח שרון (שהחליף את אלוף מגן).

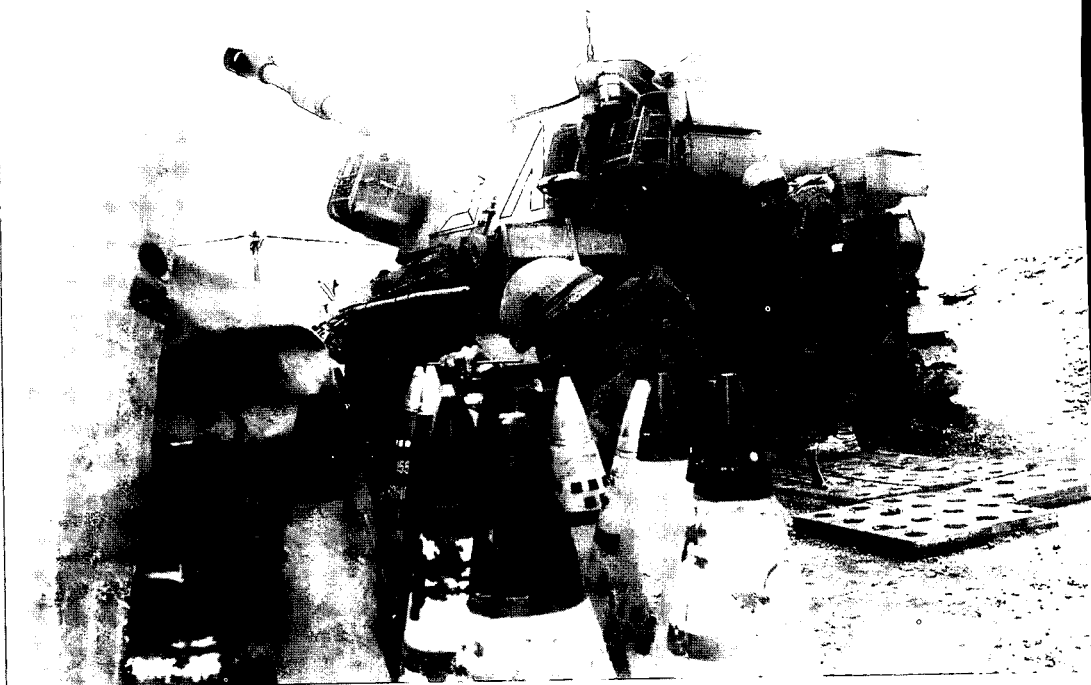
במקביל התפרסו בגזרת האגד של אוגדת שרון בציר "עכביש" גד"ב M-109 899, סוללה כבדה מגד"כ "דרקון" וגדוד מטל"רים 270 (קטיושות 240 מ"מ), שהועברו מרמת-הגולן. נוסף על כך הוכפפה לאגד של אוגדת שרון סוללה מגדוד כבד 329. בבוקר ה-14 בחודש יצא המברק המטאורולוגי הראשון מתחילת המלחמה, והוא סייע לשפר את דיוק האש. הבעיה העיקרית שבה נתקל מפקד האגד הייתה כיצד לפרוס את הארטילריה הרבה בגזרה כה מצומצמת.

התוכנית הארטילרית לצליחת התעלה - על פי מפקד האגד - התבססה על:

א. העברת גדודי המכמ"ת (120 מ"מ ו-160 מ"מ) של אגד אוגדת שרון לפיקודה של חטיבה 600, שמשימתה הייתה לביים התקפה מכיוון מזרח למערב כדי לרתק את כוחות הארמייה השנייה למקומם ולהטעות את המצרים באשר לכיוון ההתקפה של המאמץ העיקרי.

ב. הקצאת שאר היחידות למתן סיוע כללי לחטיבה 14, שמשימתה הייתה לתקוף את יחידות הארמייה השנייה מדרום לכיוון צפון כדי לאפשר לחטיבת צנחני המילואים להתקדם, לצלוח את התעלה בסירות גומי ולכבוש את ראש הגשר.

ג. הקצאת כל האגד למתן סיוע ישיר לחטיבת הצנחנים בשלב כיבוש ראש הגשר.

תומ"ת 155 מ"מ M-109
("רוכב") בעת פעולה

חטיבת טנקי השלל ("טיראנים"), שפעלה בצפון הגזרה המרכזית באזורי "מאדים", "חזיזית", "זרקאור" ו"הברגה", בלמה ב-14.10 שני כוחות מצריים גדולים מדיוויזיות 18 ו-2. החטיבה הסתייעה בארטילריה ממפקדת הסיוע של כוח מגן וביחידות מהאגד של אוגדת ברן. לדברי המח"ט, אל"ם גונן, ירתה הארטילריה הצה"לית לעבר נקודות התארגנות מצריים ועל ריכוזי חי"ר מסתער. לטענתו, בזכות האש הארטילרית הרבה (בסך הכול נורו בקרב זה 3,000 פגזים) נמנעו ונבלמו התקפות מצריות רבות.

בגזרת ואדי מבעוק בלם ב-14.10 כוח צנחנים מגדוד 202 וכוח טנקים מגדוד 46 את חטיבת הטנקים 3 המצרית. החטיבה המצרית נעה ב-0700 מאזור קרת מורה דרך ואדי מבעוק, כשהיא ערוכה בשתי שדרות טנקים, אשר לפנייהן חי"ר מצויד בכלי נ"ט ומאחוריהן סוללות ארטילריה. לרשות הכוח הצה"לי עמדו יחידות אש מאגד אוגדת "סיני". המספר הגדול של יחידות הארטילריה בגזרה וכן כמות התחמושת הרבה שעמדה לרשותן (משום שבימים שלפני ה-14 בחודש לא הייתה בגזרה זו לחימה של ממש) גרמו לאויב אבדות רבות. הארטילריה, שטווחה על-ידי תצפיות מגדוד הצנחנים, פגעה במשאיות רבות ובנגמ"שים רבים. רק"ם רב עלה באש והתפוצץ כתוצאה מהכמות

הצנחנים חשש מידי הארטילריה על כוחותינו עקב קרבת כוח הצנחנים לכוחות המצריים שעימם נוצר המגע.

בהעדר קש"א התקשו הצנחנים לטווח את הארטילריה ביעילות, ונוסף על כך העדר פגזי עשן בסוללות הקשה מאוד על חילוצם. רק לאחר שהקש"א מגדוד הטנקים של אהוד ברק חזר למפקד גדוד הצנחנים, יצחק מרדכי, החלה האש הארטילרית ליפול ביעילות על האויב. בעת שאוגדת בן פתחה את הצירים, סייעו לה כל הקנים. גדודי המכמ"ת וה-155 מ"מ נתנו סיוע קרוב, ואילו גדוד המטל"ר וסוללות ה-175 מ"מ ירו למטרות בעומק המערך המצרי. לאחר הירי של גדוד המטל"ר, שהיה מדויק ויעיל מאוד, נראו המוני חיילי חי"ר מצריים בורחים.

ב-17.10 הצליחו ככל הנראה המצרים לגלות את המאמץ העיקרי של צה"ל, וחטיבת הטנקים T-62 מארמייה 3 ונעה צפונה לכיוון ראש הגשר. כשיצאה חטיבה 25 מדרום האגם המר, הניעה לעברה אוגדת "סיני" את גדוד טנקים 182 מחטיבה 164. גדוד זה פגע בעורף החטיבה המצרית והפעיל ארטילריה נגד הדרג המסייע שלה. קש"א הגדוד דיווח, כי בעקבות הירי הארטילרי על השיירה החטיבתית נראו דלקות רבות.

כשהגיעה החטיבה המצרית לגזרה של אוגדת בן, ירה עליה האגד של אוגדת "סיני", שהוכפף לאוגדת בן, אש ארטילרית צפופה. יצרנית אש גדולה במיוחד הייתה סוללה מגד"כ "דרקון". מ"פ מחטיבת "כפיר" הכין והפעיל מארב ארטילרי נגד רכב מצרי שנע לכיוון "בוצר".

המס"ח (מפקד הסיוע החטיבתית) של חטיבת נתקיה ניר טיווח את חפ"ק החטיבה המצרית ומנע ממנה להתקדם צפונה לעבר "לקקן". כמו כן פיזר באש ארטילרית כל ניסיון התארגנות לאורך החוף המזרחי של האגם המר הגדול, בין "בוצר" ל"לקקן". לבלימת התקדמותה של חטיבה 25 נורו בסך הכול כ-1,000 פגזי ארטילריה.

במקביל המשיכו חטיבת צנחני המילואים וכוחות נוספים מאוגדת שרון להרחיב את ראש הגשר בגדה המערבית - בעיקר בניסיון לפגוע ביחידות הארטילריה המצריות, אשר פגעו בראש הגשר. מפקד גדוד צנחנים, שיצא עם כוח רכוב לעבר הכפר סרפאום על מנת לפגוע ביחידות הארטילריה, טעה בניווט ומצא את עצמו במתחם מצרי מול ירי בכינון ישיר של תותחים. תוכנית המג"ד הייתה

במהלך התנועה של חטיבה 14 הופעלה האש הארטילרית כמתוכנן, והיא הועתקה על-ידי הקש"א של גדוד טנקים 79 תוך כדי תנועה על ציר "לכסיקון".

עקב היתקלות של גדוד טנקים 184 ושל כוחות נוספים מהחטיבה עם כוחות אויב בצומת "טרטור"-לכסיקון בקרבת החווה הסינית, השתבשה התוכנית הארטילרית, שכן התעורר הצורך לחלץ את הכוחות התקועים בסיוע הארטילריה. איזור הצומת בודד באמצעות הארטילריה, שחסמה את ציר "לכסיקון" להתקפות מכיוון צפון. החילוץ התאפשר בסופו של דבר בזכות כוחות נוספים ואש ארטילרית שנורתה על עמדות המצרים בצומת. במקביל נעה חטיבת צנחני המילואים של דני מט, אך היא לא נתקלה בהתנגדות רצינית. כאשר עברו הצנחנים את "לקקן", הפעיל המח"ט את תוכנית האש לשיתוק הגדה המערבית. כל האגד ירה אלפי פגזים לעבר הגדה הרחוקה על מטרות ברוחב כולל של כ-300 מטרים. בדיעבד התברר שהמצרים לא החזיקו כוחות בגדה המערבית. תוך כדי הלחימה ספגו היחידות היורות אש נ"ס יעילה ועזה, אשר גרמה ל-4 הרוגים, ובהם מפקד גדוד המטל"ר, ול-11 פצועים. בעיקר שיבשה אש הנ"ס את תוכנית האש המתוכננת בכך שהיא הקשתה על הכנסת תחמושת לעמדות הירי, שהיו מטווחות על-ידי הארטילריה המצרית. ב-16.10 ובמהלך ה-17.10 חצו הטנקים של חטיבת חיים ארז את התעלה יחד עם גד"כ 647. אלוף הפיקוד החליט להתיר מעבר מינימלי בלבד של יחידות ארטילריה. לגד"כ 647 בעל הזרוע הארוכה, שיועדה לסייע לאוגדת בן, ניתן אישור לעבור ראשון.

במקביל החלו המצרים להפעיל לחץ כבד מאיזור "מיסורי" והחווה הסינית לכיוון דרום ולכיוון ציר "עכביש" ו"טרטור". חטיבה 14 וחטיבה 600, שפתחו את הצירים, סבלו אבדות כבדות. ב-16.10 בערב ניתנה פקודה לחטיבת הצנחנים של עוזי יאירי לעבור תחת פיקודה של אוגדת בן ולנסות לפתוח את הצירים באיזור החווה הסינית.

לצנחנים, שיצאו ללא קש"א, נדרשו כ-50 דקות כדי להביא קצין קישור מאחת הסוללות, והמח"ט, שחש כי הזמן דוחק, הציע לוותר על כך וקבע כי את הסיוע יזמין כוח הצנחנים ברשת הפיקוד. לאחר שנתקלו הצנחנים במערך המצרי, ירה האגד הארטילרי על מטרות בעומק, מכיוון שמח"ט

(היותר).

יחידות הארטילריה שצלחו את התעלה התפרסו באיזור שדה-התעופה דוור-סואר וספגו אש נ"ס יעילה, אשר פגעה בגדוד 839 וגרמה ל-4 הרוגים ול-6 פצועים בעקבות פגיעות ישירות באמבולנס ובמשאית תחמושת.

בעיה נוספת שבה נתקלו יחידות האש הייתה מחסור בתחמושת עקב הקשיים להעבירה מהגדה המזרחית לגדה המערבית של התעלה. ב-19.10 צלחה אוגדת "סיני" את התעלה יחד עם חפ"ק האגד ועם גדוד 872 מהאגד של אוגדת שרון. גדוד 872 כלל באותה עת 2 סוללות. האוגדה גם הסתייעה בסוללה ארוכת טווח מגדוד "דרקון". לאחר צליחת התעלה קיבלה אוגדת "סיני" בסיוע ישיר את גדוד 839 מהאגד של אוגדת ברן, בעוד שאר יחידות האש של האגד מאוגדת "סיני" נשארו בגדה המזרחית בבלימה.

מייד עם צליחת התעלה נשלחה חטיבת "עקבות הברזל" לכבוש את מתחם "מקצרה" מצפון לדרום, בעוד חטיבת נתקיה ניר נעה בדרום "מקצרה". מח"ט "עקבות הברזל", דן שומרון, שחש שהטנקים שלו עלולים להיפגע מאש כוחותינו, הפסיק את התנועה דרומה וסייע באש להתקפת נתקיה ניר מערבה. בהסתערות פגע הכוח בכ-50-60 טנקים ותותחים. לטענת קש"א גדוד 46 מחטיבת "עקבות הברזל", אשר הפעיל את הארטילריה, לא היה הסיוע משמעותי, מכיוון שהקנים שהיו אמורים לסייע לכוח טרם הספיקו לצלוח את התעלה ולהתפרס בעמדותיהם. יחידת האש שסייעה לכוח הייתה סוללה מגד"כ "דרקון" שירתה מהגדה המזרחית.

אחרי אוגדת "סיני" חצתה את התעלה עוד בשעות לפני הצהריים חטיבה 14 מאוגדת שרון. משימתה הראשונה של חטיבה 14 הייתה לכבוש את מתחם "אורחה" בהתקפת פתע מן העורף על מנת להמשיך בהשתלטות על החיץ החקלאי מזרחית וצפונית לו ולפגוע בדרכי ההספקה של הארמייה השנייה, שהייתה פרוסה בגדה המזרחית. לחטיבה סייעו שני גדודי ארטילריה - גד"ב 436 וגד"כ 647. בעוד הגד"ב נתן סיוע קרוב, ירה הגד"כ לעבר מטרות בעומק המתחם. לאחר שנכבש המתחם, והצנחנים התבצרו בו, החלו כוחות חי"ר מצריים להסתער עליהם. הסתערויות אלה נבלמו על-ידי הארטילריה, בעיקר באמצעות ירי של פגזי רסיק אוויר.

להנחית מכת אש ארטילרית על האיזור ולשתק את העמדות באש הטנקים, אולם עקב הטעות בניווט ניסה הקש"א כ-30 דקות להנחית אש, אך הפגזים נחתו כ-2.5 ק"מ דרומה מהם. רק בסיוע אש ארטילרית מסיבית, שנורתה מהגדה המזרחית והופעלה על-ידי קש"א כוח החילוץ, חולץ גדוד הצנחנים.

החל משעות הערב של ה-17 בחודש החלה אוגדת ברן לצלוח את התעלה, ובבוקר ה-18 בחודש כבר היו בצד המערבי של התעלה כ-170 טנקים מאוגדות ברן ושרון. אוגדת ברן החלה לתקוף בעיקר לעבר מערב. יחד עם אוגדת ברן צלחו יחידות ארטילריה מצומצמות מהאגדים של אוגדות ברן ושרון, ובהן סוללה מגדוד ה-M-109, שהתפרסה בשדה התעופה בדוור-סואר.

לאחר הצליחה של אוגדת ברן קיבלו כוח "ששון" ומפקד הסיוע שלו תחת פיקודם את כל הגזרה מהצפון וכמעט עד לאיזור הצליחה וכן את יחידות הארטילריה העורפיות של האגד של אוגדת ברן. ב-17 בחודש אזלה התחמושת של תותחי ה-175 מ"מ במחסנים, ובכל התומ"מים הוחלפו קני ה-175 מ"מ לקנים בקוטר של 203 מ"מ, שטווח הירי שלהם קצר יותר.

במהלך לחימתה בגדה המערבית הסתייעה אוגדת ברן בסוללת ה-M-109, ומאוחר יותר - בגדוד 839 (155 מ"מ). אולם בחלק גדול מהקרבות לא היה הסיוע הארטילרי משמעותי בשל חוסר קנים. מחסור זה נבע מכך שרוב הארטילריה בגדה המזרחית, שאמורה הייתה לסייע לכוחות שבגדה המערבית, סייעה באותו שלב לכוחות אוגדת שרון, שטיהרו את איזור החווה הסינית ועסקו בקידום גשר הגלילים.

המחסור בארטילריה בגדה המערבית בא לידי ביטוי בקרבות של חטיבת נתקיה ניר באיזור של צומת "חיפה" ו"ערל". במהלך קרבות אלה אומנם הופעלה אש ארטילרית, אולם הקש"אים טענו, כי הירי לא היה משמעותי בשל המחסור בקנים. לסיוע ארטילרי בעוצמה רבה יותר זכה כוח הסיור של חטיבת בית-הספר לשריון, אשר פעל באיזור "אורי". כוח הסיוע נקלע למארב ארטילרי ונ"ט, ולצורך חילוץו קיבל המח"ט מספר קנים רב יותר, אשר ירו לעבר אזורי "צח" ו"אורי", אשר מהם נורתה האש המצרית. מאחר שהמטרות היו קרובות לכוח הסיור התקוע, ניתן הסיוע לפי נוהל של "מטרה קרובה" (תיקונים של 50 מטר לכל

בין ה-20.10 ל-22.10 הופעלה הארטילריה בעיקר נגד בסיסי טילים נ"מ שמצפון לעיר סואץ. מדובר בהוצאתו לפועל של מבצע "בנדיגו", שתוכנן עוד לפני המלחמה במפקדת התותחנים בפיקוד הדרום, ושעסק בשיתוק סוללות הטילים נ"מ באמצעות תותחים ארוכי טווח. לדברי מת"פ דרום, נוהל המבצע נגד 8 בסיסי טילים באמצעות האגד מאוגדת "סיני" וגדוד "דרקון". מת"פ דרום אומר, כי הירי פגע בבסיסים ומנע מהם לחלוטין לשגר טילים לעבר מטוסי חיל האוויר. כתוצאה מכך נהנה חיל האוויר מחופש פעולה בזירה.

במקביל נמשכה תנועת האוגדות במרחב "ארץ גושן" כלפי דרום ומערב. אוגדת ברן בלמה את התקפת הנגד של חטיבה ממוכנת 18 המצרית ופגעה בריכוזי שריון באיזור ג'בל גניפה. אוגדת "סיני" נשארה בהגנה בגזרה הדרום מזרחית ומול ציר סואץ-קהיר. אוגדת שרון המשיכה להתקדם באיטיות בתוך החיץ החקלאי והשתלטה על הרמפות - משטחי הירי המצריים שעל שפת התעלה - וניצלה אותם כדי לפגוע בכוחות הארמייה ה-2 שבגדה המזרחית. ההשתלטות על משטחי הירי במתחם "פוקסטרוט" נעשתה על-ידי חטיבה 14. באור יום כבשה חטיבה 14 את "פוקסטרוט א"י" והסתייעה ביחידות אש שירו מהגדה המזרחית (גדוד "דרקון" וגדוד מכמ"ת 322) ומהגדה המערבית (גד"ב 436). כוחות החטיבה הסתערו על הרמפות שלפניהם, כשבמרחק של 200-

מטרים מהם מתקדם יחד איתם מסך אש ארטילרי. לדברי הקש"א שהפעיל את האש, בזכות האש הארטילרית היעילה לא הייתה לחימה של ממש, והכוח המצרי ברח.

בשעות הלילה כבשה חטיבה 14 את "פוקסטרוט ב", ושוב ליווה את התקדמותה מסך אש ארטילרי. גם הפעם נורתה האש הן מהגדה המזרחית והן מהגדה המערבית. במהלך ההסתערות נפגע חייל צה"ל מפגז "קצר" של כוחותינו.

בשעות הערב של ה-22.10 עמדה להיכנס לתוקפה הפסקת אש בחזית המצרית בהתאם להחלטת

מועצת הביטחון ובהסכמת ממשלות מצרים וישראל. כשהתברר ב-23.10, כי המצרים אינם מקיימים את הפסקת האש, הופעלו אוגדות "סיני" וברן להשלמת כיתורה של הארמייה השלישית. ב-24.10 הוסיפו המצרים להילחם, ולכן נמשכה הפעילות היבשתית של פיקוד הדרום לטיהור כיסי ההתנגדות המצריים. אוגדת "סיני" תקפה מדרום-מזרח את המתחם הדיוויזיוני המצרי באיזור מחנות עגירוד, ואילו אוגדת ברן ניסתה להדק את כיתור הארמייה 3 באמצעות כיבוש העיר סואץ, שלפי הערכה הייתה ריקה מכוחות מאורגנים. הניסיון לכבוש את העיר נתקל בהתנגדות עזה, וחלק מהכוחות שפרצו לתוכה נלכדו במרכז העיר.

צוות בתרמולת דילוג תומ"ת 155 מ"מ "רועם" מתוצרת ישראל

בכניסה לעיר ובהיתקלות ליוו את הכוחות שני גדודים - גדוד 155 מ"מ וגדוד כבד. בירי הארטילרי הראשון עם הכניסה לעיר נפגעו מיכלי נפט, ומייד ניתנה הוראה להפסיק את הירי הארטילרי כדי, שהעשן לא יפריע לתקיפה.

לפינוי כוחות צנחנים שנלכדו בתוך העיר נורו מטחי ארטילריה להטעיה סביב המפונים. הכוח הלכוד בבניין המשטרה הסתייע - הודות לקת"ק שהיה צמוד לו - בהנחתה ארטילרית צמודה, שיצרה "ארגז אש" סביב המשטרה וסביב הכוח שחילץ את עצמו רגלית.

באש את ציר סואץ-קהיר.

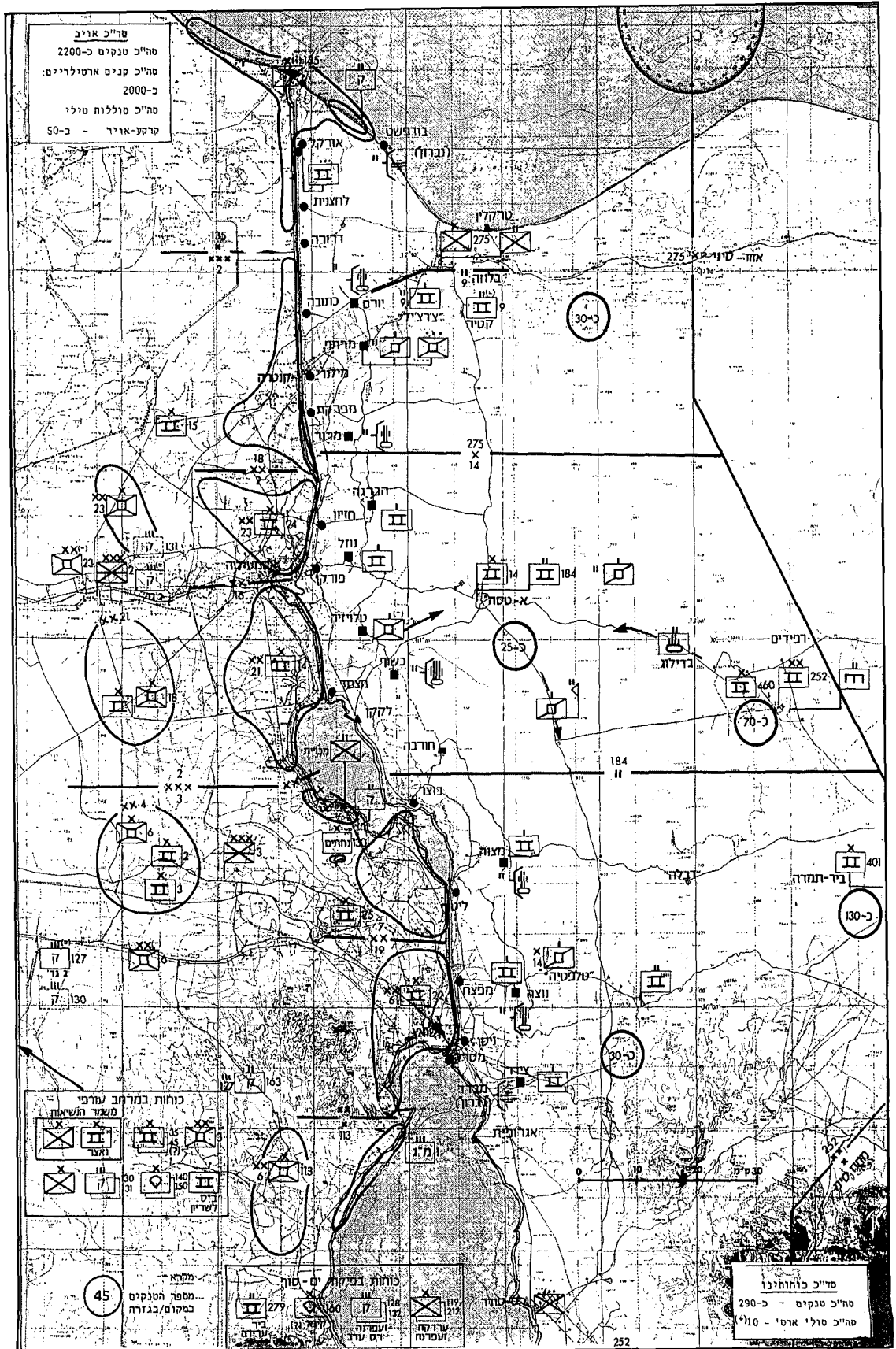
הקישור הארטילרי במלחמה

ערב המלחמה מוקמו תצפיות ארטילריות ארוכות טווח במעוזים - חלקן במעוזים הלא מאוישים, וארבע תצפיות ארוכות טווח מוקמו בתעוזים בקרבת ציר החת"ם.

כשנפתחה המתקפה המצרית, נכנסו התצפיות שבין המעוזים לתוכם, ופלוגות השריון, שהתכוננו לתנועה מן התעוזים, לקחו עימן את חוליות

נוסף על כך העביר מפקד האגד של אוגדת ברן סוללת M-109 ופרס שתי פלוגות ממערב ומצפון על מנת לירות על העיר בכינון ישיר. מאוחר יותר פרס מפקד האגד סוללת 203 מ"מ במטרה שתבצע ירי בכינון ישיר, אולם באותו שלב נכנסה לתוקפה הפסקת האש. לדברי מפקד האגד, הכישלון בכיבוש סואץ נבע מהעדר הכנה ארטילרית מסיבית, וזאת לאור ההערכה שבסואץ אין כמעט כוחות מצריים. במקביל ללחימה בסואץ ולאחר כיבוש ג'יבל עתקה, דרומית מערבית לעיר סואץ, הוטסו למרחב תותחי 105 מ"מ M-102 יבילי אוויר על מנת לחסום

צוות תומי"ת 155 מ"מ M-50
בירי בחזית התעלה

התצפית ארוכות הטווח.

של תעלת סואץ, כשכוחות השריון הסתערו תוך קבלת סיוע ארטילרי צמוד, שהופעל על-פי תוכנית אש מסודרת ומתוכננת מראש.

סיכום

במאמר ניסינו לתאר את דרך ההפעלה של זרוע האש היבשתית המרכזית במהלך הלחימה. הקרדיט הרחב שניתן לכוח השריון בתחילת הלחימה פגע ישירות ביכולת הפעלת הארטילריה - נושא שבא לביטוי במלוא חומרתו בהתקפת הנגד של ה-8 באוקטובר.

במשך המגננה ועם הגעת יחידות האש חדרה לתודעת המפקדים חשיבותה של הארטילריה - בין השאר גם כפתרון נגד מפעילי ה"סאגרים". התודעה ביחד עם הניסיון שהצטבר הביאו להפעלה מרוכזת ומסיבית של האש בקרב הצליחה ולמיצוי יעיל יותר של הארטילריה משני צידי התעלה כסיוע לכוחות המתקדמים במערבה וכן לייצוב הקו ולהתקפות מקומיות של הכוחות במזרח. אחדים מהלקחים שהפיקה הארטילריה של

צה"ל במלחמת יום הכיפורים יושמו במלחמות ובמבצעים שנוהלו בשנים שלאחר מכן.

מאחר שלמעשה בוטל מערך התצפיות, נורתה הארטילריה בשלב הפריצה המצרית כמעט ללא בקרת אש. בקרת אש מועטה, המבוססת על תיקונים, נעשתה על-ידי מפקדי המעוזים. עם תנועת כוחות השריון לעבר התעלה הופעלה אש על-ידי הקש"אים והקת"קים, שהתקשו במדידת טווח ובבקרה. עיקר הטיווח נעשה בטכניקה של "פזר גשש", המאפיינת חוסר קשר עין עם המטרה. הקישור הארטילרי התבסס על הקצינים מתוך גדודי הארטילריה. מפקדי הגדודים מונו למפקדי הסיוע של החטיבות, ומפקדי הסוללות שימשו כקש"אים. במקרים מסוימים היה מצב שבו מערך הקישור עבד בחזית דרום, בעוד הגדוד פועל בצפון. העובדה שליחידות המסתייעות לא היה קישור אורגני פגעה בהפעלת הארטילריה. אל"ם (מיל') יעקב בן קיקי, שהיה מסו"ל בגדוד "אייל" ותיפקד כקש"א גדוד 79, סיפר לאחר המלחמה, כי כשהגיע לגדוד הטנקים, יצא המג"ד לקבוצת פקודות, אך אמר כי "אין צורך שהקש"א יצטרף אליו". מאחר שהקישור למסתייע לא היה אורגני, דהיינו הקש"אים לא היו אנשי שריון, ואפילו לא אומנו להשתלב בצוות שריון, הרי במקרים רבים הם נעו במרחק רב מאחורי כוחות השריון, בדרך כלל בזחל"מים. כתוצאה מכך הופעלה הארטילריה על-ידי מפקדי הכוחות ולא על-ידי קציני הקישור. עיקר הפעלת האש על-ידי הקישור נעשתה בטווחים של 5-1 ק"מ, כשמפעילי האש נעזרים במשקפת שדה 7x30 ובמצפנים. ביחידות מסוימות, שבהן על גבי נגמ"ש הקמ"ן הורכבה משקפת 20x120, נעזרו בה קציני הקישור כדי לטווח את האש. תצפיות ארטילריות ממטוסים קלים, שאמורות היו לפעול במרחב, כמעט שלא הופעלו בשל הסכנה שהייתה כרוכה בטיסה באיזור מוגן טילים.

למעשה ניתן לקבוע, כי לא נוצל מלוא הפוטנציאל הטמון בקציני הקישור. ברמת מפקדי הגדודים והחטיבות נתפסה הארטילריה כדבר שולי, "שניתן להסתדר בלעדיו". במקרים רבים נשארו קציני הקישור מאחור, בעוד הכוחות המסתערים פועלים ללא סיוע ארטילרי. במקרים שבהם הופעלה הארטילריה בגדה המזרחית, לא הייתה תוכנית אש מסודרת, שהופעלה על-ידי הקישור. הניסיון שנצבר בימי הלחימה הראשונים בגדה המזרחית בא לידי ביטוי בלחימה בגדה המערבית